

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 1 3 1 5 1 1 1 2

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

≡ Izpitna pola 2 ≡

Narodna zgodovina

Četrtek, 13. junij 2013 / 90 minut

*Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.
Izpitni poli je priložena barvna priloga.*

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec).

Izpitna pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte **v izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

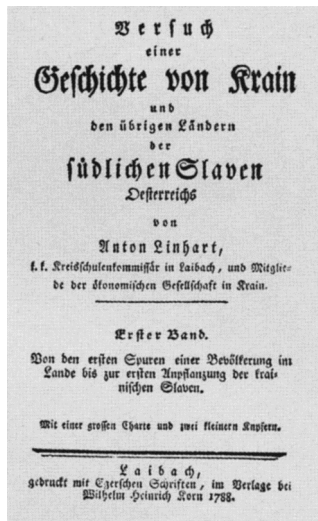
Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani, od tega 4 prazne. Barvna priloga ima 2 strani.

Prazna stran

Slovensko nacionalno preoblikovanje

1. Začetki slovenskega narodnega gibanja segajo v 18. stoletje in so povezani s prizadevanjem za širjenje splošne izobrazbe, pomembno vlogo ljudskega jezika in vzpostavitev knjižnega standarda.

Slika 1

(Vir: Cvirn, J., in Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 119. DZS. Ljubljana)

Obkrožite tri črke pred pravilnimi trditvami, povezanimi z začetki narodnega prebujenja.

- A Oče Marko Pohlin je napisal Krainsko grammatiko v glagolici.
- B Valentin Vodnik je bil urednik Lublanskih novic, ki so začele izhajati že v času reformacije.
- C Pripadniki Zoisovega kroga so bili Anton Tomaž Linhart, Valentin Vodnik in Jurij Dalmatin.
- D Anton Tomaž Linhart je avtor pomembnega zgodovinskega dela Poskus zgodovine Kranjske.
- E Jurij Japelj in Blaž Kumerdej sta po naročilu ljubljanskega škofa Karla Herbersteina prevajala Sveto pismo.
- F Slovenski jezikoslovci so pripravljali slovnice in sestavljali slovarje, ki naj bi omogočili ustreznejšo rabo jezika.

(3 točke)

2. V predmarčni dobi sta na Slovenskem nastala dva nova črkopisa, dajničica in metelčica, a se nista uveljavila.

Navedite pisavo, ki pa se je uveljavila v 19. stoletju, zlasti po zaslugi Bleiwesovih Novic, in jo uporabljamo še danes.

(1 točka)

3. Ideje ilirizma z oblikovanjem skupnega »ilirskega« (južnoslovanskega) knjižnega jezika niso bile sprejete, odločno jih je zavrnil Čop-Prešernov krog.
- 3.1. Pojasnite temeljni razlog Čop-Prešernovega kroga za nasprotovanje ilirizmu.
- 3.2. Navedite ime almanaha, ki ga je ta krog izdajal.

(2 točki)

4. Leta 1848 so Slovenci izoblikovali narodni program, program Zedinjene Slovenije.

1. Da se politično razkropljeni narod Slovencev na Kranjskem, Štajerskim, Primorskim in Koroškim kakor jeden narod v eno kraljestvo z imenom »Slovenija« zedini, in da ima za-se svoj deželni zbor.
2. Da ima slovenski jezik v Sloveniji popolnoma tiste pravice, ktere ima nemški jezik v nemških deželah, da bode tedaj naši volji pripušeno, kdaj in kako hočemo slovenski jezik v šole in pisarnice upeljati.
3. Da bode naša Slovenija obstojni del Avstrijanskega ne nemškega cesarstva. Mi nočemo, da bi bila naša dežela pri nemškem zboru namestovana, le tiste postave nas bodo vezale, ktere nam bode Cesar z našimi poročniki dal.

(Vir: Melik, V., in Gestrin., F., 1976: Zgodovinska čitanka, str. 31, 32. DZS. Ljubljana)

V krajšem razmišljanju opišite program Zedinjene Slovenije in pri zapisu upoštevajte te elemente: kdo je prvi zajel bistvo programa, ime in kraj društva, ki je program izdalo, pojasnite pa tudi tri vsebinske zahteve programa.

(5 točk)

5. Leta 1848 so bile volitve v frankfurtski parlament. Nosilci programa Zedinjene Slovenije so poskušali organizirati bojkot volitev. Bojkot je uspel v kranjskem in ptujskem volilnem okraju.

Mi nočemo imeti nobenega posla z nemško zvezo držav in zato sploh in pod nobenim pogojem ne damo naših glasov za izvolitev poslanca in njegovega namestnika v nemško narodno skupščino v Frankfurtu ob Maini. /.../ imamo sploh trdno upanje v splošno znano pravičnost in dobroto našega premilostljivega cesarja, prepuščamo modremu sklepu najvišjega, da za nas pošlje poslance v nemško narodno skupščino v Frankfurt, ker nismo sovražno razpoloženi do nemške zveze držav, ampak se ji le zato nočemo priključiti, da ne bi bila ogrožena naša narodnost.

(Vir: Cvirn, J., in Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 126. DZS. Ljubljana)

- 5.1. Navedite ime države oziroma zveze, na katere ozemlju so bile volitve v frankfurtski parlament.
- 5.2. Pojasnite, zakaj so volivci v Kranju zavrnil izvolitev poslanca.

(2 točki)

6. Slovenci so svoj narodni program predstavili na slovanskem kongresu v Pragi. Na kongresu so se zavzeli za avstroslavizem.

6.1. Obkrožite črko pred gibanjem, ki je bilo na Slovenskem namenjeno podpori programu Zedinjene Slovenije.

A avstroslavistično gibanje

B ilirsko gibanje

C peticijsko gibanje

6.2. Pojasnite pojem avstroslavizem.

(2 točki)

7. Uredil in nabral sem zemlje in narodopisno gradivo in dokaj statističnega blaga. ... bode tisek zemljevida slovenske dežele in zemljepis januarja leta 1853 gotov ...

(Vir: Slovenska kronika XIX. stoletja 1800–1869, str. 421. Nova revija. Ljubljana, 2001)

Navedite, kdo (ime in priimek) je prvi geografsko opredelil »slovenski etnični prostor«. Pri odgovoru si pomagajte s sliko 1 na Prilogi k Izpitni poli 2.

(1 točka)

8. Politično življenje, ki se je razcvetelo leta 1848, je v obdobju Bachovega absolutizma usahnilo. Zavladata je politična represija.

Med njimi je bil tudi zgodovinar, geograf in politik Vinko Fereri Klun. Spomladi 1852, ko se je mudil v Innsbrucku, je policiji prišlo v roke pismo njegove žene Marije. Ta je v njem med drugim pisala o mladem cesarju Francu Jožefu kot o smrkavcu, ki naj bi bil kriv za ladijsko nesrečo na razburkanem morju in za smrt mnogih ljudi. Zaradi tako neprimernega izražanja o cesarju so Mariji Klun, ki je bila lastnica zasebne dekliške šole, vzeli dovoljenje zanjo ...

(Vir: Slovenska kronika XIX. stoletja 1800–1860, str. 417. Nova revija. Ljubljana, 2001)

Navedite dva načina, s katerima je oblast izvajala politično represijo.

(2 točki)

9. Obnova ustavnega življenja s februarско ustavo leta 1861 je okrepila narodno gibanje v prvi polovici šestdesetih let 19. stoletja.

Črko, navedeno pred dejavnostjo, prenesite na črtico v desnem stolpcu pred značilnost te dejavnosti.

A	čitalnica	_____	Delovala je v Trstu.
B	Mohorjeva družba	_____	Izdajanje znanstvenih in poljudnih spisov.
C	Slovenska matica	_____	Poljudne knjige z »narodno tematiko«.
		_____	Sedež v Celovcu.
		_____	Sedež v Ljubljani.
		_____	Oživljanje narodne zavesti pri meščanih.

(3 točke)

10. Sredi šestdesetih let 19. stoletja so se v slovenski politiki zavzeli za nov, Mariborski program.

»Najrajši bi zahtevali združitev slovenskih pokrajin na podlagi naravnega prava, ozir na Belcredijevo zamisel zgodovinskih skupin pa je tudi Slovence nagnil k nekaki posredovalni rešitvi. Varovanje zgodovinskega načela naj bi se namreč kazalo v obnovitvi ponapoleonskega kraljestva Ilirije (s Kranjsko, Koroško in Primorsko), v kateri naj bi prej dobila Kranjska kot jez zoper italijanstvo svoj nekdanji obseg z Istro, Trstom in goriškim Krasom, narodno združitev vseh Slovencev so pa hoteli doseči na ta način, da bi se tem deželam priključila še Štajerska.«

(Vir: Gruden, J., 1992: Zgodovina slovenskega naroda, str. 999. Mohorjeva družba)

10.1. Pojasnite temeljni cilj Mariborskega programa.

10.2. Pojasnite, zakaj ta program ni vključeval prekmurskih in Beneških Slovencev.

(2 točki)

11. Pri slovenskih narodnjakih je ustavna doba vzbudila velika pričakovanja v političnem življenju.

	1873	1882	1896	1907
Plemstvo, veliko meščanstvo	davčni cenzus 10 goldinarjev			
Obrtniki, kvalificirani delavci, kmetje		davčni cenzus 5 goldinarjev	davčni cenzus 4 goldinarje za 3. in 4. kurijo (334 poslancev)	splošna volilna pravica za moške
Obrtni pomočniki, vajenci, služinčad, delavci			za 5. kurijo brez davčnega cenzusa (le 72 poslancev)	
Ženske				

Preglednica 1: Razvoj volilne pravice v Avstriji

(Vir: Cvirn, J., in Studen, A., 2004: Zgodovina 3, str. 74. DZS. Ljubljana)

- 11.1. Pojasnite, kakšen je bil uspeh slovenskih kandidatov na deželnozborskih volitvah leta 1861 in kakšen leta 1867.
- 11.2. Navedite, kako je bila volilna pravica omejena v habsburški monarhiji v 19. stoletju.

(3 točke)

12. Po dualistični prenovi monarhije se je začelo taborsko gibanje v letih 1868 do 1871.

Zemlja slovenska na kateri bivamo, je zemlja sveta. Zadnji ostanek namreč le je več onega velicega slovenskega posestva, katero se je nekdanj raztezalo čez Gradec, Dunaj, Tirole, itd. kterega pa smo izgubili dve tretjini, tako da imamo zdaj svojo granico že pri Muri. Zadnji, sveti ostanek je torej, kar še imamo, držati ga moramo z vsemi močmi, da ne bodo nekdanj naši otroci rekli: Naši očetje so nam zapravili lepo deželo ...

(Vir: Cvirn, J., Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 139. DZS. Ljubljana)

- 12.1. Navedite dva politična tabora na Slovenskem, ki sta se izoblikovala v tem času.
 12.2. Glede na sliko 2 na Prilogi k Izpitni poli 2 naštejite tabore na Štajerskem.
 12.3. Navedite dve zahtevi taborskega gibanja.

(3 točke)

13. Slovenski politični prostor je bil v obdobju pred slogo razdeljen na konservativno in liberalno usmerjeni tabor.

Navedeni gesli in časopisa dodajte v preglednico obeh taborov.

»Vse za domovino, omiko in svobodo.«

»Vse za vero, dom, cesarja.«

Slovenski narod

Novice

KONSERVATIVNI TABOR	LIBERALNI TABOR

(2 točki)

14. Za Slovence je bila v času Taaffejeve vlade značilna sloga.

V kakšnem položaju smo bili Slovenci leta 1879...? /.../ Kranjsko, na katero se naslanjajo vsi drugi Slovenci, bilo je v vseh važnejših oblastvih in zastopih v nemških rokah. V deželnem zboru in odboru zapovedovali so Nemci, v ljubljanskem mestu Nemci, v deželnem šolskem svetu Nemci, v obrtni in trgovinski zbornici Nemci, v mnogih mestih in trgih Nemci, deželni predsednik Nemeč, na gimnazijah v Kranji in Rudolfovem /Novem mestu/ nemška ravnateljja /.../ in leta 1885 kakšna bilanca se nam kaže: Kranjski deželni zbor in odbor slovenski, ljubljanski zastop slovenski, deželni šolski svet slovenski, deželni predsednik Slovenec, namesto Kaltenečgerja glavar grof Thurn, obrtna in trgovinska zbornica slovenska, na čelu deželne sodnije Slovenec, na vseh treh gimnazijah na Kranjskem in tudi v Celju ravnateljji Slovenci ...

(Vir: Cvirn, J., in Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 141, 142. DZS. Ljubljana)

14.1. Pojasnite, zakaj so Slovenci obnovili sloga.

14.2. Iz zgornjega besedila navedite štiri pridobitve, ki so jih dobili Slovenci v tem času.

(3 točke)

15. V liberalnem delu slovenske politike je v času Taaffejeve vlade prišlo do razkola, razcepili so se na dva dela, na elastike in radikale.

Pojasnite, kakšno taktiko narodne politike so zagovarjali elastiki in kakšno radikali.

(2 točki)

ELASTIKI

RADIKALI

16. V devetdesetih letih 19. stoletja, po koncu sloge, so bile na Slovenskem ustanovljene politične stranke.

Slika 2: Zborovanje delavcev v Trstu 1902

(Vir: Cvirn, J., in Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 146. DZS. Ljubljana)

Navedite polna imena treh strank, ustanovljenih v tem času, in jim dopišite njihove privržence (volilno bazo).

STRANKA	PRIVRŽENCI (VOLILNA BAZA)

(3 točke)

17. Krščansko socialno gibanje na Slovenskem je vodil Janez Evangelist Krek, ki je začel reševati propadanje kmetov.

Navedite, kako je to uresničeval.

(1 točka)

18. V slovenski politiki so se konec 19. in v začetku 20. stoletja začele porajati različne ideje o rešitvi slovenskega narodnega vprašanja.

Naštejte tri ideje o rešitvi slovenskega narodnega vprašanja.

(1 točka)

19. Obe slovenski meščanski stranki sta se zavzeli za trialistično preobrazbo monarhije.

Naš državnopravni program je trializem. Zavzemamo se zanj ne le iz narodnih, temveč iz dinastičnih vzrokov, kajti pretežna masa slovenskega ljudstva je cesarju zvesta in stremi za veliko, mogočno monarhijo, pod žezlom habsburške dinastije. Združitev jugoslovanskih pokrajin v tretje državnopravno telo v okviru monarhije je dinastična potreba, ker se tem potom ustvari uspešna protiutež zoper tri najnevarnejše sovražnike dinastije: proti madžarskemu šovinizmu, proti srbski in laški iredenti. Jugoslovanska država v okviru monarhije /.../ bi postavila od dne do dne naraščajoče jugoslovanske narodne struje v službo dinastične svetovne politike.

(Vir: Cvirn, J., in Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 148. DZS. Ljubljana)

- 19.1. Navedite tri dele (enote), ki bi jih zajemala monarhija po trialističnem konceptu. Pomagajte si s sliko 3 na Prilogi k Izpitni poli 2.
- 19.2. Navedite ozemlja, ki bi jih zajemal tretji, novi del monarhije. Pomagajte si s sliko 3 na Prilogi k Izpitni poli 2.
- 19.3. Kdo je bil avstrijski cesar ob nastanku ideje o trializmu?

(3 točke)

20. Za politično združitev jugoslovanskih narodov v »zvezno republiko jugoslovansko« se je zavzemal znani slovenski pisatelj leta 1913 v predavanju Slovenci in Jugoslovani.

Kakšno jugoslovansko vprašanje v kulturnem ali celo jezikovnem smislu zame sploh ne eksistira. Morda je kdaj eksistiralo; toda rešeno je bilo takrat, ko se je jugoslovansko pleme razcepilo v četvero narodov s četverim čisto samostojnim kulturnim življenjem. Po krvi smo si bratje, po jeziku vsaj bratrance, po kulturi, ki je plod večstoletne separatne vzgoje, pa smo si med seboj veliko bolj tuji, nego je tuj naš gorenjski kmet tirolskemu, ali pa goriški viničar furlanskemu.

(Vir: Cvirn, J., in Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 149. DZS. Ljubljana)

20.1. Navedite ime in priimek avtorja predavanja Slovenci in Jugoslovani.

20.2. Navedite, kakšni združitvi je v svojem predavanju nasprotoval.

(2 točki)

21. V prvi polovici 19. stoletja se je začela zgodnja industrializacija slovenskega prostora, posodabljal pa se je tudi kmetijski sektor.

Navedite dve panogi, ki sta pomenili začetek industrializacije na Slovenskem.

(2 točki)

22. V drugi polovici 19. stoletja so začeli ustanavljati delniške družbe, napredoval je tudi promet.

Kako blizu je Terst sedaj Ljubljani, se je pokazalo že to sredo, ko smo v Ljubljani na trgu neko kuharico iz Brežine solato in druge zelenjadi nakupovati vidili!

(Vir: Slovenska kronika XIX. stoletja 1800–1869, str. 446. Nova revija. Ljubljana, 2001)

22.1. Pojasnite kratici KID in TPD ter navedite dejavnosti obeh družb.

22.2. Navedite dve pozitivni spremembi, ki ju je v naše kraje prinesla zgraditev Južne železnice.

(3 točke)

23.

PANOGA	ŠTEVILO PODJETIJ		ŠTEVILO ZAPOSLENIH	
	1852	1912	1852	1912
Rudniki / metalurgija	46	33	2.782	10.738
Kovinskopredelovalna ind.	14	35	1.871	2.340
Gradbeništvo	7	32	120	3.500
Lesna industrija	1	134	15	4.556
Usnjarstvo	11	18	65	1.850
Papirnice	5	16	261	2.130
Kemična industrija	5	21	45	1.923
Živilska industrija	3	34	260	1.370
Tekstilna industrija	2	26	750	2.270

Preglednica 2

(Vir: Cvirm, J., in Studen, A., 2010: Zgodovina 3, str. 162. DZS. Ljubljana)

23.1. Iz preglednice 2 navedite, v katerih treh panogah se je najbolj povečalo število podjetij od 1852 do 1912.

23.2. Katera od naštetih panog je zaposlovala največ žensk?

(2 točki)

24. Izseljevanje iz Avstrije in tako tudi z našega ozemlja se je začelo v drugi polovici 19. stoletja, vrhunec pa je doseglo tik pred prvo svetovno vojno.

Z območja Kranjske se je po evidencah v letih 1892–1900 (podatki za celo leto 1894 in drugo polovico 1895 niso ohranjeni) izselilo skupaj 17 295 oseb, od tega 9206 samskih oseb obeh spolov, 5992 poročenih oz. omoženih, 430 žen, ki so potovale z možem, 1545 otrok, ki so potovali s starši, in 122 drugih spremljajočih sorodnikov.

(Vir: Slovenska kronika XIX. stoletja 1884–1899, str. 196. Nova revija. Ljubljana, 2003)

Slika 3: Vabeči poklon strica Sama kranjskemu Janezu

(Vir: Slovenska kronika XIX. stoletja 1800–1860, str. 434. Nova revija. Ljubljana, 2001)

- 24.1. Navedite dva vzroka za izseljevanje z našega ozemlja.
- 24.2. V katero državo se je v tem času izselilo največ Slovencev?
- 24.3. Iz zgornjega besedila navedite, kateri del prebivalstva je bil številčno najbolj zastopan pri izseljevanju.
- 24.4. Navedite mesto, za katero pa velja za isto obdobje zelo močno priseljevanje, in to je mesto, kjer je v tem času živelo največ Slovencev na enem mestu.

(4 točke)

25. Navedenim dogodkom dopišite letnico iz oklepaja (1848, 1859, 1867, 1879, 1892, 1907).

- _____ Prenos škofije iz Št. Andraža v Maribor.
- _____ Dualistično preoblikovanje monarhije.
- _____ Ustanovitev prve politične stranke na Slovenskem.
- _____ Predstavitel programa Zedinjene Slovenije na slovanskem kongresu v Pragi.
- _____ Uvedba splošne volilne pravice za moške v Avstriji.
- _____ Začetek Taaffejeve vlade.

(3 točke)

Prazna stran

Prazna stran

Prazna stran